

УДК 811.161.2'282:811.112.2'25

DOI: <https://doi.org/10.31861/gph2025.855-856.116-125>**THE POETICS OF WAR IN TRANSLATION: AN ANALYSIS OF THE
RENDERING OF UKRAINIAN WAR POETRY IN THE ANTHOLOGY
"DEN KRIEG ÜBERSETZEN"****ПОЕТИКА ВІЙНИ У ПЕРЕКЛАДІ: АНАЛІЗ ВІДТВОРЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ВОЄННОЇ ЛІРИКИ В АНТОЛОГІЇ "DEN KRIEG
ÜBERSETZEN"****Ольга КРАВЧУК¹, Вікторія ЗЯБЛІКОВА²**

¹кандидат філологічних наук, асистент
кафедри германської філології та перекладу
факультет іноземних мов
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
o.kravchuk@chnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-5661-451X>

²студентка
кафедри германської філології та перекладу
факультет іноземних мов
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ziablikova.viktorii@chnu.edu.ua

The article analyses the specifics of translating contemporary Ukrainian war poetry into German based on the anthology "Den Krieg übersetzen" (2024). The study focuses on the linguistic and stylistic challenges of rendering war-related poetic discourse, characterized by documentary precision, emotional intensity, and rich metaphorical imagery. Through a comparative examination of original poems and their translations by Viktoria Amelina, Yurii Bondarchuk, Daryna Hladun, and Ella Yevtushenko, the article identifies key translation strategies such as literal translation, modulation, transposition, compression, cultural adaptation, and stylistic equivalence. Special attention is paid to the reproduction of metaphors, inversions, synecdoche, alliteration, assonance. Particular attention is paid, rhythm, and intonation that shape the expressive structure of war poetry.

The findings demonstrate that translating war poetry is a multidimensional process that requires preserving not only semantic content but also emotional resonance, cultural context, and the documentary nature of the texts. The translators represented in the anthology aim to retain the authors' voices while adapting the poetic material to the German-language cultural space, ensuring artistic coherence and readability. The study highlights that the translation of war-related poetry carries not only linguistic but also ethical significance, as it conveys national memory, traumatic experiences, and collective identity.

The anthology Den Krieg übersetzen serves as an important medium of intercultural communication, facilitating the international reception of Ukrainian war poetry and reinforcing

Кравчук О., Зяблікова В. Поетика війни у перекладі: аналіз відтворення української воєнної лірики в антології "Den Krieg Übersetzen". Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Германська філологія. Чернівці: Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. Вип. 855-856. С. 116-125. DOI: <https://doi.org/10.31861/gph2025.855-856.116-125>.

translation as an act of cultural solidarity and a means of conveying the truth about Ukraine's wartime experience.

Key words: *Ukrainian war poetry, poetic translation, linguostylistic analysis, translation strategies*

Стаття присвячена всебічному аналізу перекладу сучасної української воєнної поезії німецькою мовою на матеріалі антології "Den Krieg übersetzen" (2024). У центрі уваги – специфіка лінгвостилістичного відтворення поетичного дискурсу війни, який поєднує документальність, емоційну напруженість та високу метафоричність. Дослідження ґрунтується на порівняльному аналізі оригіналів і перекладів віршів Вікторії Амеліної, Юрія Бондарчука, Дарини Гладун та Елли Євтушенко. Проаналізовано ключові перекладацькі стратегії – буквальний переклад, модуляцію, транспозицію, компресію, адаптацію культурних алюзій та стилістичну еквівалентність. Особливу увагу приділено передачі метафорики, інверсій, синекдох, алітерацій, асонансів, ритміки та інтонації, що формують емоційно-образну структуру воєнної лірики.

Результати дослідження демонструють, що переклад воєнної поезії є багатовимірним процесом, у якому необхідно зберегти не лише смисл, а й культурний контекст, експресію та документальний характер тексту. Перекладачі антології прагнуть передати авторський голос і водночас адаптувати поезію до німецькомовного культурного простору, зберігаючи її художню цілісність. Показано, що переклад воєнної лірики має не лише філологічний, а й етичний вимір, оскільки торкається тем національної пам'яті, травматичного досвіду та колективної ідентичності. Антологія "Den Krieg übersetzen" сприяє міжнародній реценції української поезії про війну й утверджує переклад як акт культурної солідарності та засіб донесення правди про український досвід війни.

Ключові слова: *українська воєнна поезія, поетичний переклад, лінгвостилістичний аналіз, перекладацькі стратегії*

I. ВСТУП

До проблематики перекладу поезії зверталися як зарубіжні, так і українські дослідники. Р. Якобсон (2000, с. 113–114) стверджував, що поетичний текст, з огляду на його природу, є принципово неперекладним, роблячи тим самим виняток із власного загального положення про перекиданість будь-яких висловлювань. Науковець пояснював, що під час трансляції поетичного твору єдиним адекватним способом передання авторського задуму може бути лише творча транспозиція. Цю позицію поділяють і сучасні дослідники, оскільки всі компоненти поетичного тексту – фонетичні, граматичні, лексичні та синтаксичні – формують нерозривну художню єдність. М. Лановик (2006, с. 4; с. 12, с. 38) наголошує, що структурні, образні та композиційні елементи тісно корелюють між собою відповідно до авторської інтенції та усталеної поетичної традиції.

З огляду на цю взаємозумовленість, повне збереження всіх складників в перекладі видається недосяжним. Подібну думку висловлював і Р. Фрост (2010, с. 24), який зазначав, що поезія – це "те, що губиться під час перекладу". У дискусії щодо перекиданості поетичних текстів сформувалися декілька полярних підходів. Прибічники першого, апелюючи до ідей Р. Фроста, стверджують, що поетичність неминуче втрачається через неможливість адекватного відтворення образності оригіналу. Представники другого напряму переконані, що концептуальна площа поетичного твору є перекидною, хоча це досягається за рахунок відступу від структурної організації першотвору. Третя група дослідників займає ідеалістичну позицію, згідно з якою за умови застосування відповідних перекладацьких стратегій та тактик можливе одночасне збереження і форми, і змісту. Водночас слід зазначити, що питання перекладацьких стратегій та вияв стилістичних прийомів у перекладі поетичних текстів усе ще залишаються недостатньо вивченими, що й зумовлює **актуальність** дослідження.

На даний час особливої актуальності в науковій спільноті набуває саме проблема перекладу воєнної поезії в україномовному поетичному дискурсі. Поділяємо думку

М. Шемуди (2013, с.164–165), що "слово у війсьній поезії – це не просто повідомлення, це зброя і щит, голос, що пробивається крізь шум війни, щоб зафіксувати правду і донести її до світу". Саме тому переклад цієї поетичних текстів на інші мови, зокрема німецьку, набуває особливого значення.

Війсна лірика вирізняється експресивністю, документальністю та високим ступенем емоційної напруги, що ускладнює переклад. У ній часто використовуються слова та образи військової тематики, алюзії на реальні події, а також елементи саморефлексії авторів. Завдання перекладача полягає у збереженні цієї багатовимірності – відтворенні індивідуального голосу поета, естетичного впливу тексту та його культурного контексту, що є визначальним для адекватного відтворення поезії іншою мовою. Так, Л. Мачулін (2022 с. 22–23). у своєму дослідженні про національні архетипи в поетичних текстах після повномасштабного вторгнення виокремлює п'ять ознак війсьної поезії: 1) масово з'являються тексти різного ґатунку, так як до створення поезії спротиву долучаються як професійні поети, так і аматори; 2) читачі інтенсивніше сприймають поетичні тексти, оскільки присутній глибший емоційний супровід; 3) в поезії спротиву домінує «жіноче письмо»; 4) вірші з'являються як емоційних супровід у відповідь на певні війсьні події; 5) у поезії розкриваються основні архетипи національної культури такі як "дім", "матір" та ін. Якісний переклад вимагає від перекладача розуміння цих особливостей та врахування їх в процесі роботи над перекладом військової поезії. З початком повномасштабної війни в Україні тема перекладу поезії на війсьну тематику набула нової актуальності. Нині перекладом української військової поезії на німецьку мову активно займаються Клаудія Дате, Беатрікс Керстен, Ульріке Альмут Зандіг, Якоб Валошук, Ганна Гнедкова, Христина Назаркевич. Також з'являються перші наукові розвідки про переклад української війсьної поезії німецькою мовою. Так, О. Бєлих та В. Власюк (2025, с. 191–197) досліджують особливості перекладу війсьної поезії Галини Крук.

Метою статті є дослідити та проаналізувати особливості перекладу української військової поезії німецькою мовою та розглянути основні перекладацькі рішення, прийоми та стратегії. Відповідно до мети визначено основні завдання: – виявити та охарактеризувати лінгвостилістичні особливості оригіналів віршів; – проаналізувати переклад німецькою мовою із визначенням застосованих стилістичних рішень. Об'єктом дослідження є українська війсна поезія та її німецькомовний переклад на прикладі збірки «Den Krieg übersetzen». Предметом дослідження є лінгвостилістичні особливості перекладу вибраних віршів Вікторії Амеліної, Юрія Бондарчука, Дарини Гладун та Елли Євтушенко німецькою мовою. Для досягнення мети використано порівняльний, описовий і структурно-семантичний **методи** аналізу.

II. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Поезія не прагне прикрасити війну – вона фіксує її події та реалії, перетворюючи досвід болю й боротьби на естетичне свідчення часу. Про російсько-українську війну видано вже понад сотню поетичних збірок. Особливе місце серед цих видань посідають переклади війсьної поезії, що розповідають світові про українську реальність останніх років. Одним із важливих проєктів, що репрезентує цей досвід для міжнародної аудиторії, є збірка "Den Krieg übersetzen" (Dathe, 2024), яка вийшла друком в німецькому видавництві edition.fotoTAPETA за редакцією Клаудії Дате, Тані Родіонової та Асмуса Трауча. Дана збірка, до якої увійшла поезія 16 українських авторів та авторок, стала підсумком проєкту Translating the war. Poetry readings from Ukraine – серії благодійних поетичних онлайн-читань, що відбулися влітку 2022 року. Збірка "Den Krieg übersetzen" ("Перекладаючи війну") є важливою літературною ініціативою, що об'єднує тексти сучасних українських поетів і поеток, написаних після початку російсько-української війни 2014 року. Вона репрезентує багатовимірне осмислення війни через поетичне слово, поєднуючи індивідуальні переживання з колективною пам'яттю.

Центральна тема збірки – війна в її різних проявах: від безпосередніх бойових подій до внутрішніх травм, втрат, вигнання та спроб відновлення цілісності. Автори розкривають

досвід війни як духовне й етичне випробування. У збірці поєднуються різні стилістичні форми – від класичного вірша до верлібру, від емоційного свідчення до дещо відстороненого спостереження.

Поезії відзначаються відвертістю, метафоричністю та високим рівнем художньої виразності. Збірка виконує функцію культурного опору та збереження голосів українських авторів у європейському просторі. Вона є не лише літературним, а й документальним свідченням сучасної історії.

Застосування методу порівняльного аналізу дозволяє простежити, як у процесі перекладу зберігається художня цілісність поетичного твору та відтворюється авторський стиль. Аналіз текстів збірки "Den Krieg übersetzen" показує, що перекладачі застосовують різні стратегії адаптації поетичного змісту до норм цільової мови, прагнучи передати не лише зміст, а й емоційне наповнення віршів. Особлива увага приділяється передачі лексико-стилістичних особливостей, тропів, ритміки та інтонації оригіналу.

Публікацію антології було присвячено авторці Вікторії Амеліній, яка загинула у липні 2023 року внаслідок російського ракетного удару по Краматорську. Збірка розпочинається її віршем "Тривога", який В. Амеліна написала у квітні 2022 року. В одному із інтерв'ю авторка розповідає, що до повномасштабного вторгнення писала в основному прозу. Проте після лютого 2022 року їй стало простіше висловлювати свої думки та внутрішні переживання саме в поетичних текстах. (Читомо, 2022). Багато сучасних авторів відмічають, що саме поезія є тією формою письма, яка уможливорює передати емоції реальності життя у війні, наблизити до читача власний досвід чи досвід пережитого іншими.

Тривога

Повітряна тривога по всій країні
Так наче щоразу ведуть на розстріл
Усіх
А цілять лише в одного
Переважно того, хто скраю

Сьогодні не ти, відбій
(Поміж сирен, 2023, с. 167)
Alarm

Luftalarm im ganzen Land
Als führte man alle gleichzeitig
Zur Erschießung
Und zielte doch nur auf einen
Meistens auf den am Rande
Heute bist das nicht du, Entwarnung

(Dathe, 2024, с.9)

У цьому короткому, але насиченому тексті, авторка зображує досвід повітряної тривоги як щоденне нагадування про небезпеку, смерть і випадковість. Емоційна напруга тексту зростає через контрасти, загострення і використання тропів. У вірші знаходимо низку стилістичних фігур.

Так, у рядку *"А цілять лише в одного"* авторка метафорично зображує сліпу, вибірккову смерть, яка загрожує кожному. Х. Назаркевич переклала цей рядок буквально *"Und zielte doch nur auf einen"*, завдяки чому сенс було збережено.

На прикладі синекдохи *"Переважаю в того, хто скраю"* В. Амеліна показує, що одна конкретна жертва може уособлювати багатьох – смерть обирає довільно. В перекладі Х. Назаркевич це звучить як *"Meistens auf den am Rande"*. Перекладачка використовує еквівалентний ідіоматичний вираз, прийнятний для німецької аудиторії, сенс було адаптовано.

Порівняння *"Так наче щоразу ведуть на розстріл / Усіх"* – Вікторія Амеліна прирівнює сигнал повітряної тривоги до досвіду страти, підкреслюючи психологічну травматичність. Х. Назаркевич при перекладі використовує транспозицію і перестановку слів у реченні: *"Als führte man alle gleichzeitig / Zur Erschießung"*. Замість прямого перекладу займенника *усіх* вжито прислівник *gleichzeitig* (одночас). Перекладачка використала динамічний еквівалент слову *усіх*, задля адаптації для німецького читача і збереження напруженості цього рядка.

Інверсію *"Сьогодні не ти, відбій"*, яка створює ефект непостійності та невпевненості в завтрашньому дні, Х. Назаркевич перекладає як *"Heute bist das nicht du, Entwarnung"*, зберігаючи інверсію та звернення.

В. Амеліна використовує антитезу *усіх* та *одного* створюючи контраст між масштабом повітряної тривоги і її жертвою. Антитезу *усіх* та *одного* Х. Назаркевич відтворила як *alle* та *einen*.

Х. Назаркевич вдалося адаптувати форму, ритм та сенс вірша до німецької мови зі збереженням головних образів, напруги й трагічного звучання. Аналіз показує, що перекладачка успішно передає експресію та ритмічну напругу оригіналу. Метафори, інверсії, порівняння та синекдохи точно відтворені. Застосовано буквальный переклад, транспозицію, часткову адаптацію лексики. Збережено основну драматичну інтонацію та внутрішню ритміку вірша.

Вартим уваги є переклад вірша *"З букетом троянд"* (Genius, електронний ресурс) Ю. Бондарчука, поета та музиканта, який у 2018 році емігрував до Америки, але продовжує писати українською мовою. У поезії йдеться про спробу повернення до мирного життя після досвіду війни, про постійну присутність травми, що проникає у буденність. Образи вірша поєднують буденне та сакральне, приватне та політичне, утворюючи глибоку експресивну картину.

У вірші знаходимо низку стилістичних засобів, які підсилюють емоційне напруження. У рядках: *"Від війни не втечеш – / Вона вдома, за межами дому і навіть на цьому борту"* метафорично зображено всюдисущість війни, яка переслідує ліричного героя. Перекладачка Г. Гнедкова передає цю метафору за допомогою модуляції: *"Den Krieg wirst du immer in dir daheim, im Exil, selbst in diesem Flugzeug tragen"*, змінюючи синтаксис, але зберігаючи значення (Dathe, 2024, с.32).

У першому рядку метафору, що символізує примирення, бажання повернутися до нормального життя: *"Я хотів би всміхатися світові цьому з букетиком у руці"* було перекладено за допомогою модуляції *"Ich hätte diese Welt gern begrüßt mit einem Blumenstrauß"*, дієслово *всміхатися*, було замінено на *begrüßen* (вітати), задля збереження поетичної форми та адаптації. При перекладі словосполучення *з букетиком у руці* було опущено обставину *у руці* для збереження форми вірша.

Метафоричне порівняння: *"Отерпіла й розріджена ртуть – закипить знизу Атлантика"*, що символізує нестабільність, загрозу закипання, спалах конфлікту, у перекладі

Г. Гнедкової звучить як *"Verdünntes Quecksilber – die Wasser des Atlantiks – werden heiß"*. Перекладачка зберігає образ *ртуті*, використовуючи стилістичну еквівалентність.

Ю. Бондарчук прирівнює у тексті попіл та пил до фантиків під під'їздом, приземлюючи в такий спосіб високі образи війни до буденності: *"Попіл і пил угору зметнуться, мов під під'їздом фантики"*. Г. Гнедкова перекладає рядки вільно, передаючи символіку близьким до культури образом, зберігає порівняння але дещо перефразовує думку автора: *"und wie Bonbonpapier im Hof werden Asche und Staub fliegen im Kreis"*.

У рядках: *"солдатики – / Чугуєв, Донецьк, Луганськ, Тегеран"* – населені пункти уособлюють жертв. Персоніфікація: *"Небо ридма ридає"* підсилює масштаб трагедії. У перекладі опущено прислівник *ридма*: *"Der Himmel selbst beweint unsre Soldaten – Tschuhujew–Donezk–Luhansk–Teheran"*.

Автор порівнює міста з подушками: *"Чугуєв, Донецьк, Луганськ, Тегеран / Нале пір'ям тілами набита земля"* – що символізує незлічену кількість загиблих на Сході України. У перекладі: *"Tschuhujew–Donezk–Luhansk–Teheran. / Wie ein Kissen mit Federn ist der Boden mit Leichen gefüllt"* Г. Гнедкова додала іменник *"Kissen"* (подушка), для кращого розуміння метафори цільовою аудиторією.

Ю. Бондарчук згадує у тексті китайського філософа та військового діяча Сунь-цзи, автора культового трактату *"Мистецтво війни"*: *"Щоб заснути, ввімкну у навушниках я аудіокнигу Сунь-дзи"*, що є алюзією на тему війни. При перекладі Г. Гнедкова поширює алюзію і передає її як *"Sunzis Die Kunst des Krieges"*, задля кращого розуміння читачем контексту і адаптації до німецькомовної аудиторії.

У вірші є пряма мова: *"Я тут!"*, що зображує голос війни, особисту присутність насильства. В перекладі Г. Гнедкова опускає її задля збереження ритміки вірша.

В останньому рядку *"І хотів би стискати букет в руках я, та впускаю його до могил"* знову з'являється образ букета. Впускання ліричним героєм букета до могил символізує втрату надії та прийняття трагічної реальності. Інверсія надає урочистості й водночас внутрішньої напруги. У перекладі Г. Гнедкової цей рядок звучить: *"Ich hätte der Welt gerne Strauß geschenkt, den ich für die Toten hab"*. Перекладачка використовує модуляцію та опускає інверсію.

Повтор сполучника *"і"* завдяки якому Ю. Бондарчук створює ритм вірша, в перекладі передано еквівалентом *"und"*, але сполучник у перекладі зустрічається не так часто, як в оригіналі, через що ритм дещо порушено.

Асонанс у першій частині вірша передає спокій, самотність та бажання повернення на Батьківщину. Г. Гнедкова передає асонанс за допомогою голосних звуків [ä], [ü], [e]. Алітерація у другій частині вірша підсилюють ефект страждань та жорсткості. Перекладачка відтворює алітерацію за допомогою приголосних [t], [r], [s].

У перекладі Г. Гнедкової поєднано буквальність і адаптацію. Модуляція передає емоційну тональність. Частина метафор конкретизована, що покращує сприйняття німецьким читачем. Перекладачці вдалося зберегти образи, повтори, порівняння й алітерацію, хоча окремі звукові ефекти слабшають у перекладі.

Для перекладацького аналізу було також обрано вірш Д. Гладун *"амбасадори війни"* (Поміж сирен, 2023, с. 413), переклад якого виконала А. Губер (Dathe, 2024, с. 35). Цей вірш описує повне занурення людини у війну, яка проникає в усі сфери життя – від фізичного тіла до думок, слів і повсякденності. Війна тут – не лише зовнішнє явище, а й внутрішній стан, що заповнює простір, мову, спілкування і сприйняття. Авторка показує, як неможливо відокремити себе від війни – вона стає частиною кожного.

Метафора *"кутаємось у покривало війни"* іронічно зображує війну місцем прихистку. У перекладі А. Губер рядок звучить як *"wir wickeln uns in eine decke aus krieg"*. Було здійснено дослівний переклад, що дозволило зберегти метафору та іронічний підтекст.

За допомогою метафори *"сидимо на воєнній дієті / на сніданок у нас війна / війна на обід на вечерю"* авторка надає відчуття повсякденності війни, показує її присутність у кожному

аспекті життя, навіть такому буденному як прийом їжі. А. Губер переклала рядки як *"wir machen kriegsdiät / wir essen ihn morgens / wir essen ihn mittags wir essen ihn abends"* Метафору було адаптовано під норми німецькою граматики і замінено повтор іменника *війна* на повтор займенників *wir* та *ihn*, що дещо зміщує акцент з війни на прийом їжі, але сенс оригіналу лишається незмінним.

Завдяки персоніфікації: *"війна ллється нам із очей / стирає підошви наших важких черевиків / залазить шкілками під шкіру й починає гноїтися"* – війна оживає в цьому вірші, постає як активна сила, що здійснює дії, проникає всередину людини, лишається там і поступово роз'їдає зсередини. У перекладі Анжели Губер ці рядки звучать як *"krieg tropft aus den augen / schleift die sohlen an unseren derben stiefeln / bohrt sich als span unter die haut und beginnt zu eitern"*, метафоричність, персоніфікацію та образність рядків у перекладі було збережено, переклад досить дослівний, що дозволило зберегти вплив оригіналу.

У наступних рядках метафора та анафора *"переносимо війну в наших головах / переносимо війну в наших ротах"* зображують як війна проникає в саму суть людського існування, у думки та мову і підкреслює активну роль людей у поширенні розповідей про війну. Метафора в перекладі звучить як *"wir tragen den krieg in unseren köpfen weiter/wir tragen den krieg in unseren mündern weiter"*, метафоричність рядків в перекладі було збережено через прийом буквального перекладу. Завдяки повторенню прислівника *weiter* було утворено епіфору, якої немає в оригіналі, що лише підсилює настрій вірші. Анафору було адаптовано у перекладі за допомогою повтору займенника *wir*.

Епіфора у рядках *"радіоефіри тепер які лиш війна–війна / вмикаємо телевизор – війна–війна"* символізує проникнення війни в медійний простір та імітує радіо–, телемовлення. Анжела Губер перекладає ці рядки так: *"auf den radiosendern läuft nur krieg–krieg / wir schalten den fernseher ein – krieg – krieg"*, їй вдається зберегти повтор та епіфору.

Градація та війна, як символ незабутності, неможливості замовчування, постійної присутності у всьому, виступає у рядках *"наповнюємо війною зали очікування чужі будинки дороги телефонні розмови", "та війна не залишає жодного з наших тіл"*. В перекладі це звучить як *"wartesäle fremde häuser straßen telefonate füllen wir mit krieg"*. Перекладачка використовує транспозицію для збереження форми вірша. Наступний рядок *"der krieg besetzt unsere körper"* було передано через антонімічний переклад. А. Губер замінює заперечення *"не залишає"* на *"besetzt"* (окуповувати) що дозволило зберегти форму вірша та створити відчуття "вростання" теми війни у повсякденне життя.

У останньому рядку вірша вжито синекдоху: *"у глибинах ротів не закінчуються слова"*. *Роти* символізують людей, підкреслюючи їхню роль у розповсюдженні інформації про війну. У перекладі *"tief in den mündern reißen die wörter nicht ab"* використано диференціацію та відбулась заміна дієслова *закінчуватись* на *abreißen (відірвати)*, синекдоху та сенс рядків було збережено.

Анжела Губер використовує здебільшого буквальний переклад із додаванням мінімальних уточнень. Метафори, персоніфікації, анафора та градація збережені. Переклад відтворює монотонність та повсюдність війни.

Одним із головних викликів перекладу поезії є балансування між формальною точністю та збереженням художньої функції тексту. Вірш Е. Євтушенко *"рука історії перевертає пісковий годинник..."* (Поміж сирен, 2023, с. 358) демонструє символічність і сюрреалістичність тексту, які вдалося відтворити у перекладі Х. Назаркевич (Dathe, 2024, с. 63). У вірші йдеться про початок війни, яка раптово й невідворотно змінює звичний порядок речей. Ліричний герой перевертає світ з ніг на голову, створює сюрреалістичну картинку реальності. Поезія передає атмосферу хаосу, тривоги та зламаного історичного моменту.

Так, за допомогою персоніфікації *"рука історії перевертає пісковий годинник"* Елла Євтушенко уже в самій назві вірша символічно зображує перехід в нову, трагічну епоху,

циклічність історії, початок війни. Персоніфікація у перекладі Х. Назаркевич звучить як *"die Hand der Geschichte dreht eine Sanduhr um"*, метафору було перекладено буквально, що дозволило її зберегти.

Завдяки метафорі *"i світ догори дригом"* Е. Євтушенко зображує хаос, зміну світового порядку, перевертання звичного життя. Х. Назаркевич перекладає рядок як *"und stellt die Welt auf den Kopf"*, перекладачка використовує еквівалентний німецький фразеологічний вираз *etwas auf den Kopf stellen*, тож метафора є зрозумілою для німецькомовного читача.

У рядку *"зчищає шкірку з блакитного апельсина"* – авторка використовує алюзію і посилається на українсько–литовський документальний фільм про воєнні дії на Донбасі *"Земля блакитна, ніби апельсин"* (Довженко Центр, 2020). Режисерка фільму І. Цілик обрала для назви фільму цитату з вірша поета-сюрреаліста Поля Елюара. Цей образ відображає сюрреалістичну суть балансування між паралельними вимірами війни та миру, війни й мистецтва. Е. Євтушенко показує насильницьке втручання, руйнацію Землі та мирного життя. Х. Назаркевич передає рядок так *"schält eine hellblaue Orange"*, при перекладі було використано прийом компресії – словосполучення *зчищає шкірку* було замінено одним дієсловом *schält*, образ *блакитного апельсину* було збережено. Алюзія може бути незрозумілою для німецького читача, але сюрреалістичний образ було передано.

Завдяки використанню алегорії: *"оживають біблійні притчі / про шибоleti"* Е. Євтушенко повертає давні істини у сучасний простір, чим підкреслює аморальність війни в теперішніх реаліях. У наступному рядку авторка використовує алюзію на мовний пароль розрізнення *"своїх"* від *"чужих"*, *що вперше згадується у старозавітні Книзу Суддів, коли ефремляни не могли правильно вимовити слово "шиболет", бо у їхньому діалекті не було звуку [ш]*. На початку повномасштабного вторгнення для українців таким мовним паролем стало слово *"паляниця"*.

В наступному рядку Е. Євтушенко також вводить алюзію *"й вовків у овечій шкурі"* – тут авторка також посилається на Біблію, показуючи образ людей, що приховують свої наміри під маскою доброзичливості. Христина Назаркевич перекладає рядки так *"Gleichnisse über Schibboleths / und Wölfe im Schafspelz / erwachen zum Leben"*. Перекладачка використовує перестановку слів у реченні. Для кращого сприйняття тексту німецькою аудиторією, сенс рядків було збережено. Алюзія на шибоleti може бути незрозумілою для німецькомовного читача, оскільки більшість німецькомовних людей не ознайомлені з українським контекстом використання шиболетів з початку повномасштабного вторгнення.

За допомогою алітерації: *"зчищає шкірку з блакитного апельсина"*, *"шиболети"*, *"овечій шкурі"* – повтору приголосних звуків [ш], [ч], вдається досягнути ефекту шурхоту в різних частинах вірша. Перекладачці вдається відтворити цей звуковий ефект у німецькому тексті.

У наступних рядках авторка порівнює ворога зі снігом, що може символізувати зникнення ворога або тимчасовість загрози: *"i сніг знову йде і тане / немовби ворожа армія на твоїй території"*. Під час перекладу даного порівняння *"und wieder schneit es und der Schnee schmilzt / wie die feindliche Armee auf deinem Territorium"* Христина Назаркевич використовує прийом декомпресії. Задля відтворення алітерації, повтору приголосного звуку [sch] перекладачка вживає словосполучення *der Schnee schmilzt (тане сніг)*,

За допомогою метафори *"календар не заводиться навіть із п'ятого оберту"* Елла Євтушенко відтворює образ зупиненого часу, який унеможливує нормальне існування та руйнує щоденність. У перекладі *"der Kalender lässt sich auch beim fünften Mal nicht umblättern"* Х. Назаркевич використовує транспозицію (зміна активного стану на пасивний) та диференціацію дієслово *заводиться* було перекладено як дієслово *umblättern* (перегортати сторінки), метафоричність рядку було збережено.

В останньому рядку *"котяча лапа скидає пісковий годинник зі столу"* кіт виступає символом долі, випадковий рух якої може *"зламати"* час. Авторка показує, що світ став

настільки крихким, що будь-який імпульс може призвести до катастрофи. У перекладі "*eine Katzenpfote fegt die Sanduhr vom Tisch*". Х. Назаркевич використовує диференціацію, дієслово *skidae* було перекладено як *fegt* (змітає), сенс рядку було збережено.

Переклад цієї поезії зберігає символічність і сюрреалістичність тексту. Метафора "рука історії" відтворена буквально, алюзія на "блакитний апельсин" передано стисло, але образ не втрачено. Перекладачці вдалося передати алітерацію. Культурні алюзії (шиболети, вовки в овечій шкурі) було передано з урахуванням німецького контексту.

Порівняльний аналіз німецьких перекладів української воєнної поезії демонструє складність відтворення глибокого емоційного й образного виміру воєнної лірики іншою мовою. Це підтверджує у своїй передмові до збірки "*Den Krieg übersetzen*" укладачка та поетеса Т. Родіонова: "перекладати війну – це гарний оксюморон, це – надія та поразка водночас. Ніхто не може до кінця збагнути, що означає жити під час війни. Цей досвід непроханий та неочікуваний... Ми як перекладачі знаємо, що під час перекладу часто бувають втрати. Зараз вони величезні. Ми зазнаємо поразки, перекладаючи війну, проте ми не зупиняємося, а знову й знову перекладаємо..." (Dathe, 2024, с.10). Під час аналізу поезій даної збірки було виявлено такі перекладацькі прийоми як компресії, модуляції, генералізації, адаптації культурних алюзій, до яких вдавалися перекладачі, щоб зберегти зміст, ритм і поетичну виразність текстів. Особливу увагу приділено передачі тропів, синтаксичних і фонетичних засобів, що формують авторську інтонацію. Загалом, переклад поезії війни постає не лише як філологічне, а й етичне завдання, яке вимагає чутливості до авторського голосу та культурного контексту.

Переклади обраних поезій зі збірки «*Den Krieg übersetzen*» зберігають емоційну напругу, ключові образи та ритміку оригіналів, водночас адаптуючи текст до німецькомовного культурного простору. Це свідчить про високий рівень перекладацької майстерності й усвідомлене прагнення передати не лише зміст, а й дух української поезії про війну.

III. ВИСНОВКИ

Розглянуті переклади є яскравим прикладом збереження емоційної напруги й образності оригіналів. Проведене дослідження засвідчує, що переклад сучасної української воєнної поезії є складним і багатовимірним процесом, у якому поєднуються мовна, культурна та етична складові.

На прикладі антології "*Den Krieg übersetzen*" було продемонстровано, що модуляція, компресія, транспозиція й адаптація виступають ефективними інструментами у відтворенні змісту та поетичної форми. Виявлено, що переклад воєнної лірики вимагає особливої чутливості до культурного контексту, адже такі тексти несуть у собі свідчення національної пам'яті, травматичного досвіду та колективної ідентичності.

Переклади поезій даної збірки сприяють включенню української воєнної поезії до європейського культурного простору та утворюють переклад як спосіб збереження пам'яті та гуманістичного діалогу в умовах війни. Антологія демонструє, що переклад стає не лише мовним актом, а й культурним жестом солідарності та свідченням правди про український досвід війни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Белих О., Власюк В. Особливості перекладу воєнної поезії Галини Крук німецькою мовою. Актуальні питання гуманітарних наук. 2025. Вип. 90, т. 1. С. 191–197.
- З букетом троянд. Веб-сайт Genius. URL: <https://genius.com/Palindrom-with-a-bouquet-of-roses-lyrics>.
- Лановик М.Б. Проблеми художнього перекладу як предмет літературознавчої рефлексії : автореф. дис.... докт. філол. наук ; Ін-т літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України. Київ, 2006
- Мачулін Л. І. Національні архетипи як модус поезії спротиву в російсько-українській війні. *Культура України*. 2022. Вип. 77. С. 19–27. DOI: 10.31516/2410-5325.077.02.
- Після трагедії не потрібно слів, усі слова скочуються у вирву. *Читомо*. URL <https://chytomo.com/viktoriiia-amelina-pislia-trahedii-ne-potribno-sliv-usi-slova-skochuiutsia-u-vyrvu/>
- Поміж сирен. Нові вірші про війну / упоряд. О. Сливинський. Харків : Віват, 2023. 495 с.
- Шемуда М. Художній переклад як важливий чинник міжкультурної комунікації. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Серія: Філологічні науки*. 2013. Кн. 1. С. 164–168.
- Dathe C., Rodionova T., Trautsch A. *Den Krieg übersetzen*. Berlin : Edition.fotoTAPETA, 2024.
- Jakobson R. On linguistic aspects of translation. *The Translation Studies Reader*. London; New York: Routledge, 2000. 524 p.
- Frost R. Poetry and translation. *The art of the impossible*. Liverpool : LUP, 2010. P. 23–47.

REFERENCES

- Bielykh, O., & Vlasiuk, V. (2025). Osoblyvosti perekladu voiennoi poezii Halyny Kruk nimetskoju movoiu. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk, 90(1), 191–197.
- Palindrom. (n.d.). Z buketom troiand [Song]. Genius. <https://genius.com/Palindrom-with-a-bouquet-of-roses-lyrics>
- Lanovyk, M. B. (2006). Problemy khudozhnoho perekladu yak predmet literaturoznavchoi refleksii (Doctoral dissertation abstract). Instytut literatury imeni T. H. Shevchenka NAN Ukrainy.
- Machulin, L. I. (2022). Natsionalni arkhetypy yak modus poezii sprotyvu v rosiisko-ukrainskii viini. Kultura Ukrainy, 77, 19–27. <https://doi.org/10.31516/2410-5325.077.02>
- Amelina, V. (2025). Pislia trahedii ne potribno sliv, usi slova skochuiutsia u vyrvu. Chytomo. <https://chytomo.com/viktoriiia-amelina-pislia-trahedii-ne-potribno-sliv-usi-slova-skochuiutsia-u-vyrvu/>
- Slyvynskyi, O. (Ed.). (2023). Pomizh syren. Novi virshi pro viinu. Vivat.
- Shemuda, M. (2013). Khudozhnii pereklad yak vazhlyvyi chynnyk mizhkulturnoi komunikatsii. Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu im. M. Hoholia. Serii: Filolohichni nauky, 1, 164–168.
- Dathe, C., Rodionova, T., & Trautsch, A. (2024). Den Krieg übersetzen. Edition.fotoTAPETA.
- Jakobson, R. (2000). On linguistic aspects of translation. In *The Translation Studies Reader* (pp. 524). Routledge.
- Frost, R. (2010). Poetry and translation. The art of the impossible. In *The Art of the Impossible* (pp. 23–47). LUP.

Отримано: 15 жовтня 2025 р.

Прорецензовано: 28 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 07 листопада 2025 р.